

УДК 111.852:94.(477)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ ЕСТЕТИЧНОЇ ДУМКИ

Личковах В.А.

Чернігівський державний технологічний університет, Україна
E-mail: volodymyr.lychkovakh@ukr.net

На основі авторської концепції історії української естетичної думки визначаються методологічні принципи і підходи до розуміння особливостей вітчизняного дискурсу «філософії краси» і «філософії мистецтва». Естетика як онтологія чуттєвості і феноменологія виразних форм переломлюється крізь призму етнопонаціонального світовідношення, культури, мистецьких практик та арт-критики.

Ключові слова: українська естетична думка, естетичний дискурс, методологія історико-естетичного дослідження, світовідношення як святотвірності, панестетизм, антропоцентризм, психологізм, імпліцитність, арт-критицизм, естетосфера.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ. На сьогоднішній день цілісної, системної, всеохоплюючої історії української естетики, на жаль, не існує. Парадокс, адже з набуттям незалежності в Україні значно активізувалися історико-гуманітарні дослідження вітчизняної культури, в т. ч. у сфері естетики. Написані відповідні дисертації й монографії, статті й підручники з окремих періодів і персоналій, універсалій і архетипів вітчизняного духовного життя, але «книги естетичного буття» українського народу явно бракує серед численних сторінок його яскравих описів і наукових розвідок. І справа не лише у тім, що до середини XVIII ст. немає сенсу говорити про наукову естетичну думку, як про це стосовно України слушно говорить І. Бондаревська [див. 1]. І справді, яка «естетика» може бути в ситуації відсутності визначення її предмета, її саморефлексії, дисциплінарного самоконститування в лоні філософського знання?

ОГЛЯД ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ. Не зважаючи на це, відомі на сьогодні історико-естетичні дослідження української «філософії чуттєвого пізнання» М. Гончаренка, І. Іваньо, Л. Левчук, у розгляді «добаумгартенівського» періоду української естетики закономірно спираються на духовно-чуттєві та художні аспекти світогляду, культури, мистецтва і літератури в історії України. Досить детально розглядаються окремі естетичні ідеї, категорії й феномени українського культурного та мистецького життя, репрезентативні персоналії. І все ж таки їхні праці, попри беззаперечні наукові надбання і теоретично цінні риси, характерні деякою фрагментарністю, вибірковістю, нестачею єдиної концептуальної ідеї для побудови цілісної системи осмислення естетичного процесу в Україні [див. 2; 3; 4]. Короткі нариси історії української естетичної думки, які наводяться в існуючих підручниках з естетики, теж не мають дослідницької повноти, концептуальності і системності викладу.

МЕТА СТАТТІ. Отже, всім ходом розвитку української «філософії краси» і «філософії мистецтва», як в їх традиціях, так і в сучасності, назріла необхідність системного узагальнення історії української естетичної думки в процесах її

становлення, формування і наукової специфікації. Звичайно, мова повинна йти не про «історію естетики» як філософської науки, а власне про «історію естетичної думки», часто розчиненої у світогляді, ментальності, філософії, релігійних, культурних і мистецьких феноменах, у «духовності» українського народу взагалі. Цілком реальною з цієї точки зору є можливість розглядати її історію, починаючи з міфопоетичних витоків і язичницької культури через візантійські впливи і християнізацію Київської Русі, і далі – від доби козаччини і козацького Бароко до сучасного Постмодерну в українській культурі кін. ХХ – поч. ХХІ століть.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ. Під «естетичною думкою» будемо розуміти ідеї, поняття, категорії, концепції, які відтворюють духовно-чуттєві аспекти світогляду, світовідношення, ментальності, і котрі «імплантовані» у міфологічні, релігійні, філософські, художні форми, – так звана «імпліцитна естетика» (В. Бичков). У «донауковий» період історії естетики джерелом їх вивчення стають міфи, фольклор, філософські та релігійні тексти, проповіді, культурні й мистецькі артефакти, сфера повсякденного побутування. Навіть з виникненням наукової естетики є сенс говорити про «естетичний дискурс» як артикульовану рефлексію щодо предметних, знаково-символічних, евокативних цінностей культури і мистецтва.

Естетичний дискурс являє собою мовно-мисленнєву реальність, яка імпліцитно присутня не лише в «естетичних», а й у філософських, психологічних, культурологічних, мистецьких, мистецтвознавчих, літературних, літературознавчих текстах, що звертаються до аналізу чуттєвості й виразних форм у метатеорії мистецтва та його сприйняття. Для історії української естетики ХІХ–ХХ ст., яка часто носила міждисциплінарний, науково-синкретичний характер, такий підхід є не тільки адекватним, але й ефективним з точки зору її повної реконструкції саме як естетичної думки (дискурсу) України.

З цією метою необхідна і побудова «естетичного тезаурусу», який би відтворив історичні та етноментальні особливості української естетичної думки. В її тезаурусі буде представлений понятійно-категоріальний апарат кожного періоду духовно-чуттєвого і дискурсивного освоєння природних і культурних реальностей з точки зору ідеалів досконалості, гармонії, краси та інших емоційних оцінок в контексті «судження смаку».

«Укрупнена» хронологія такого теоретико-історичного і методологічного підходу може охоплювати чотири основних періоди зародження, розвитку і модернізації естетичних ідей в Україні:

I – період становлення, від міфопоетики давньослов'янської культури до барокової поетики, яка завершила цей період, спираючись на християнські цінності й традиції Київської Русі, староукраїнської культури ХІV - ХVІ ст., візантійські та західноєвропейські філософські й культурні надбання.

II – період формування власне естетики в її класичній парадигмі під впливом ідей Баумгартена, Канта і Гегеля, а також узагальнення літературно-мистецького процесу в Україні з кінця ХVІІІ до кінця ХІХ століть.

III – період розвитку і модернізації посткласичних парадигм естетичної думки під впливом світогляду і мистецьких практик модернізму, авангарду, соцреалізму, художньої «націології» (М.Маричевський), характерний для всього ХХ століття в Україні.

IV – період виникнення і бурхливого поступу в українській естетиці неklasичної парадигми (з початку 90-х років XX ст. і до сьогодні), яка корелює як з постмодерністською філософією, так і з постмодерністським мистецтвом в їх світових і вітчизняних виявах. Некласична естетика включає до себе також рефлексії і з приводу всієї історії української естетичної думки та мистецтва, і т.зв. «етноестетику» і навіть «естетику регіону» [див. 5].

Систематизована і цілісна історія української естетичної думки має розгортатися через всі чотири вказаних періоди і спиратися як на класичні, так і неklasичні підходи до аналізу чуттєвої культури в українському бутті, до осмислення духовно-чуттєвих та емоційно-виразних феноменів в українській культурі та мистецтві. У такий спосіб побудова її історичної панорами постане як історія етнонаціонального «естезису», філософія «виразних форм» у світовідношенні, соціокультурному бутті та духовності українців. Українська естетика виступить як етнонаціональна модель «філософії краси» та «філософії мистецтва» в їх універсальних та партикулярних вимірах, як осмислення духовно-чуттєвої й художньої практики людства в цілому і нації, зокрема.

Виконання таких теоретичних завдань потребує відповідної методології та адекватного понятійно-категоріального апарату.

В сучасній українській естетиці вже міцно утвердилась так звана «поліметодологія», що апелює до синтезу різних методологічних підходів, до певного синкретизму культурно-історичного, феноменологічного, герменевтичного, екзистенціально-антропологічного ті інших способів дослідження естетичних феноменів буття, культури і мистецтва.

Сутність і структура естетичного знання сьогодні часто визначається на його перетинах із психологією, етикою, мистецтвознавством, іншими гуманітарними і навіть природничими науками (напр., «еніоестетика», «антропологічна естетика», лінгвостетика, «інформаційна естетика» тощо). У контексті постмодерністського дискурсу такий «пастіш» підходів, стилістик і методик допоможе не тільки реконструювати історію української естетичної думки, але й виконати її певну «реконструкцію» для винайдення єдиних етнонаціональних засад і алгоритмів її історичного розвитку.

Понятійно-категоріальний апарат даного історичного дослідження може бути пов'язаний з парадигмою «світовідношення» в сучасній українській естетиці. З точки зору «світостворення» підходу (В. Табачковський, В. Малахов, В. Личковах) історія естетичної думки постає як дискурсивне освоєння духовно-чуттєвої цілісності людських відносин до світу в їхніх емоційно-виразних, знаково-символічних, художньо-образних аспектах. Дослідження людського світовідношення, «стану світу» (Гегель) на його естетичних зрізах здійснюється через концепти «образ світу», «дух епохи», «чуття життя». Разом вони конституують понятійно-категоріальний апарат осмислення світу людини в мистецтві як предмета естетичної рефлексії в будь-яку культурну епоху, чи експліцитно, чи імпліцитно, в синонімічних поняттях або категоріях, гуманітарних аналогіях і гомологіях.

З «ключових» слів, понять і концептів естетичного дискурсу певної епохи складається відповідний тезаурус – термінологічна «скарбниця» розмислів і текстів, що виявляють «естезис» історичного часу, особливості художньої свідомості,

мистецьких стилів і культуротворчих позицій окремих персоналій і культурних типів світогляду. Естетичний тезаурус вичленовується методом текстологічного аналізу філософських, релігійних, літературних творів, реконструкції естетичних ідей і понять, що містяться в поезиці, риторичі, гомілетичі, мистецтвознавстві та літературознавстві, літературно-художній критиці. До складу естетичного тезаурусу можуть входити і провідні архетипи, образи і символи культурної епохи, духовно-чуттєві і знаково-сміслові складники (сигнатури) семіосфери та естетосфери певної культурно-історичної епохи або виду творчої діяльності.

На сьогодні історія української естетики розбудовується, в основному, трьома шляхами: хронологічним, персонологічним і проблемно-тематичним. У представленому (в уже згаданих монографіях і підручниках) хронологічному підході мова йде про опис естетичних ідей, думок і понять в їх історичній послідовності, на тлі відповідних історико-культурних ремінісценцій. Персонологічний підхід більше спирається на аналіз естетичних поглядів чи позицій окремих, як правило, яскравих творчих особистостей-репрезентантів національної культури і мистецтва. Проблемно-тематична методика вичленовує в історії української естетики окремі категорії, культурно-мистецькі феномени, ключові проблеми, важливі не лише для суто естетико-історичного дослідження, але й для сучасного естетичного знання та його майбутніх перспектив. Всі три шляхи є цілком достовірними й закономірними та використовуються в різних комбінаціях в існуючих дослідженнях з естетики. На разі пропоную об'єднати, синтезувати ці підходи, звертаючись як до хронологічних, так і персонологічних та проблемно-тематичних аспектів побудови історії української естетичної думки. Крім того, запроваджуємо в наукову реконструкцію і етнокультурологічну методологію, виходячи на етнонаціональні контексти і особливості саме українського естетичного дискурсу, який Т.Орлова визначає як «етноестетику» [див.7].

На мій погляд, непересічне значення для побудови історії української естетичної думки має філософія етнокультури, яка розробляється на кафедрі філософії та культурології ЧДПУ з 2000 року, зокрема у журналі «Дивосад» (ред. В.А. Личковах), на п'яти Всеукраїнських конференціях з філософії етнокультури, в т.ч. трьох традиційних Кулішевих читаннях [див. 8]. У монографії «Філософія етнокультури» [6] автор розглядає теоретико-методологічні та естетичні аспекти історії української культури, розуміючи філософію етнокультури як новітню галузь народознавства, окреслюючи її предметне і проблемне поле. До останнього включається і естетична проблематика, зокрема питання філософії українського мистецтва, естетичних аспектів світовідношення, етноментальності, етнокультури, т. зв. «естетика регіону» тощо. Але, що головне, – філософія етнокультури виступає як ще одне методологічне підґрунтя дослідження української естетики, бо її принципи, категорії, архетипи, сигнатури у «знятому» вигляді присутні в естетичній свідомості й художній культурі народу, імпліковані в естетичну рефлексію й дискурс на рівні світоглядних і контекстуально культурологічних ідей, універсалій, концептів, теорій.

У цьому сенсі для розробки історії української естетичної думки методологічно цінними є філософські й етнокультурні концепції людського світовідношення, етноментальності, національного образу світу, переживання хронотопів,

світоглядних екзистенціалів, «естезису» взагалі. Для української естетики вкрай важливими є її міфопоетичні складники, універсальні світоглядно-художні принципи, наприклад, «бароковість», «релігійність», тощо. Історія українського естетичного дискурсу може бути реконструйована і через аналіз провідних етноархетипів («Земля» і «Небо», «Слово», «Матір», «Хата», «Хутір», «Серце», «Душа», «Дім-Поле-Храм»), архетипових ідей («софійність», «кордоцентризм», «антеїзм» та ін.), сакральних сигнатур («Софії», «Спаса», «Богородиці», «Миколи Чудотворця») в українському мистецтві. У контексті базових ідей, концептів, архетипів і сигнатур української «етноестетики» системоутворюючого значення набувають світоглядно-філософські поняття «Sacrum» як ідея СВЯТОВідношення в українській філософії мистецтва [див. 6]; «естетосфера» як духовно-чуттєва, евокативна і аудіовізуальна цілокупність предметних, знаково-символічних та емоційно-виразних цінностей культури і мистецтва; «тезаурус» – обсяг знань, що визначається їх термінологічним закріпленням, в т. ч. і в естетиці, де тут до цього додаються також художньо-образні уявлення, «мислеобрази», концепти і перцепти, текстологічний матеріал мистецтва і мистецтвознавства.

Запропонована концепція історії української естетики, може, відтак, бути побудованою у двох основних, взаємодоповнюючих аспектах: 1) як власне історія естетичної думки в єдності хронологічного, персонологічного та проблемно-тематичного підходів; 2) як філософія українського мистецтва, де будуть розгорнуті основні концептуальні ідеї, архетипи, ейдоси художньої творчості та художньої культури українського народу. Історичний бік дослідження «етноестетики» буде доповнений його категоріальною диференціацією, традиційними та сучасними специфікаціями філософії українського мистецтва та естетичних аспектів культури в Україні.

Аналіз історії української естетичної думки розкриває різнобічний процес зародження й розвитку сфери «естезису» в етнонаціональній культурі, становлення і формування донаукової й наукової парадигми естетики в Україні. Цей багатобарвний процес був органічно вплетений в соціокультурний контекст історичного буття українців, їхню ментальність, духовність, культуру, мистецтво. Український естезис як духовно-чуттєва сфера світовідношення, способу життя, екзистенціальних переживань, притаманних етнічному ядру нації, породжував неповторну естетосферу соціуму, особливий склад мислення і почування. Естетична думка так чи так супроводжувала всі життєві процеси пра- і власне українців, генерувалася самою природою різних регіонів України, мальовничими ландшафтами степу і лісів, гір і річок, синім небом і золотим колоссям. Працею і піснею, святами і святістю, фольклором і народними ремеслами український народ естетично утверджував своє світовідношення як «святівідношення», мудро розмірковуючи про красу природи, людини, життя, кохання, емоційно-виразних барвників у «віночку» повсякденного існування.

Як показує історико-естетичний аналіз, український естезис і відповідний йому дотеоретичний і науковий дискурс, маючи спільні для всіх європейських народів риси, відзначається і певними етнокультурними особливостями. У чому ж полягає специфіка українського етнонаціонального естетичного «думання», позатеоретичної, і власне теоретичної рефлексії?

По-перше, онтологічно вона обумовлена *панестетизмом* українського буття і мислення, світоставлення та ментальності. На нашу думку, іманентний українству панестетизм генетично й органічно пов'язаний з архетиповими принципами його етнокультури: софійністю, кордоцентризмом, антеїзмом, соборністю соціокультурного існування.

А саме, *софійність* як принцип мудрого лаштування буття виявляється через ідею та іпостась краси як у повсякденному, так і у «святковому», сакральному планах українського світовідношення як «СВЯТОВідношення». Ідеал Софії – Божественної Премудрості – з прийняттям християнства поглибив традиційний культ шанування мудрості і краси природи, характерний ще для язичницьких пращурів у поклонінні Великій Богині – Magna Mater. У християнізованій Київській Русі він трансформується й збагачується культом Богородиці, який корелює з утвердженням софійності, благодаті, панестетизму. Праця і побут, спілкування і творчість, мова і ментальність – все в бутті та свідомості українців тяжіло до ідеалів життєвої мудрості як «благолепія».

Кордоцентризм як домінанта «серця» в українському світовідношенні та визначальний принцип етноментальності також підживлює феномен українського панестетизму. Серце – духовний «органон» і архетип «внутрішньої людини» – є джерелом естетичного світосприйняття, переломлювачем зовнішньої краси у внутрішніх порухах душі. Завдяки «серцю» український естетизис й естетична думка відзначаються поглибленою емоційністю, одухотвореною чуттєвістю, філософським ліризмом, піднесенням романтизмом, часто навіть розчуленим сентименталізмом, пісенністю, поетичністю. Іншими словами, в панестетизмі софійність збагачується емоціоналізмом, а «синергія серця» інтегрує мудрість, добро і красу в ідеалі калокагатії як носію всіх духовних чеснот, ушляхетнених естетичними формами сприйняття, переживання творчості, мислення, почування, поведження.

Принцип *антеїзму* – нерозривного зв'язку із Землею в прямому і переносному сенсах слова – наділяє український панестетизм глибинним відчуттям краси природи, любов'ю до рідного довкілля, батьківської хати, родового обійстя. Шанування Матінки-Землі тут збігається з культом Матері, Жінки, Берегині. А панестетизм неможливий без жіночого начала в етноментальності українця, бо «українці – то народ жіночий» (Гр. Грабович), і тому душевна м'якість, щирість, безпосередність художньо-естетично виявляються у всіх сферах українського буття. У світовідношенні як «святковідношенні», відтак, об'єднуються архетипи Слова, Серця, Матері, Неньки-Вітчизни.

Принцип *соборності* в його православному тлумаченні характеризує духовну сродність українців, їхнє «колективне позасвідоме», що естетично одухотворює переживання світу, спільноти, громади, власного існування в соціумі. Духовно-релігійні зв'язки між людьми як «братів і сестер», почуття власної невіддільності від Церкви як «собору душ» налаштовують на естетизацію міжлюдських стосунків, на конкордизм, чемність, взаємоповагу, «дизайн» спілкування в сім'ї та общині. Панестетизм пов'язаний тому і з релігійністю, моральністю, соборністю українського буття і свідомості, а принципи софійності, кордоцентризму, антеїзму естетично маніфестуються і в архетипах «Храм», «собор», «толока», розкриваючи духовне багатство екзистенціальної тріади «Дім-Поле-Храм».

По-друге, український естетичний дискурс має акцентуований *психологічний* характер. Психологізм національної «філософії краси» і «філософії мистецтва» генерується тим само кордоцентризмом української душі, який є визначальним і в естетичному «думанні». Тонка емоційність, одухотворена чуттєвість, ніжний ліризм українського естезису породжують і відповідні нюанси думки про емоційно-виразні феномени життя і культури, схильність до інтроверсивності естетичної рефлексії, до психологічної аналітики чуттєвого. Невипадково І. Франко розумів естетику як «науку про чуття», тобто психологічну дисципліну з відповідним понятійно-категоріальним апаратом дослідження «секретів поетичної творчості». Через всю історію української естетики «червоною ниткою» пройшла підвищена увага до аналітики сприйняття, почуття, творчості, смаків, оцінок, ідеалів у сфері мистецтва і людського розвитку.

По-третє, світоглядний *антропоцентризм* також є відмітною особливістю естетичного рефлексування в Україні з часів Київської Русі до сучасної київської філософської школи. Людина «зовнішня» і «внутрішня», її тілесна і духовна краса так чи так завжди були предметом споглядання, оцінювання, розмислу. Антропологізм української естетичної думки спирався на ідеї людиномірності «космосу, фізису, полісу» античної Греції; «передумовленої гармонії» й синергії естетики Візантії; ренесансного гуманізму та гедонізму, новочасних учень про чуття і смаки, виховання досконалої людини; ідеї людської краси в естетичних системах Канта і Гегеля; німецьку психологічну естетику др. пол. XIX ст.; «філософію життя», екзистенціалізм, феноменологію, персоналізм та інші антропологічно орієнтовані концепції в естетиці XX століття. Власні етнонаціональні традиції розуміння людиномірності краси світу, природи, культурних і мистецьких форм походять з міфологічної свідомості й фольклору, релігійної та світської літератури, філософії, поезики, риторики, гомілетики в українському духовному спадку. Антропологізм філософсько-естетичних поглядів Г. Сковороди і П. Юркевича. І. Франка та О. Потебні сьогодні продовжується в позиціях «світоставленневого» підходу до естетики (В. Іванов, В. Табачковський, В. Малахов, В. Личковах, О. Наконечна), в розбудові сучасної «антропологічної естетики» (О. Воєводін, В. Панченко, Д. Скальська, К. Сичова), у т.зв. «метаантропологічній» парадигмі естетичного знання (В. Хамітов). Попри зовнішню різноманітність згаданих концепцій, їх об'єднує спільна ідея калокагатії, калокагативного принципу в українській естетиці (Л. Левчук).

По-четверте, становлення і розвиток вітчизняної естетичної думки в Україні часто відбувалися через мистецькі й літературно-критичні процеси. Українська естетика в своїй історії нерідко виступала як своєрідна «філософія мистецтва», трансдискурсивна «ідеологія» літературно-художньої критики. Теоретиками мистецтва і носіями естетичної думки ставали самі митці: письменники, поети, художники, композитори, арт-критики. Представники українського Бароко, романтизму і реалізму XIX ст., модерністи, авангардисти і неокласики, «соцреалісти» та «шістдесятники» XX ст., сучасні постмодерністи та етнофутуристи – всі вони мали своїх «рупорів духу», глашатаїв естетичного *credo*, які маніфестували творчі ідеї, програми, проекти. Так само і літературно-художня критика інколи була справжньою «рухливою естетикою», де в аналізі мистецьких артефактів виношувалась й виголошувалась певна естетична «ідеологія» (від

П. Куліша та І. Франка до І. Дзюби, М. Жулинського, С. Павличко, Т. Гундорової та ін.).

По-п'яте, українській естетичній думці властива змістова *імпліцитність*, коли її ідеї, поняття, концепти «розчинені» в текстах культури, художніх мовах мистецтва. За своєю іманентною природою естетичний дискурс часто буває «вбудованим» у мову і ментальність, повсякденний побут і спілкування, милування природою і творчу діяльність.

Та й справді, українська мова відзначається своєю м'якістю, пісенністю, мелодійністю. Всьому світові вона відома як «солов'їна» мова, в якій естетичний компонент виявляється не лише через зовнішні формальні ознаки, а «звучить» в її мелосі – інтонаціях, ритміці, гармонії.

До того ж сама природа дискурсу складається з єдності мислення і мови, вибудовуючись у взаємній детермінації мови і ментальності, мовлення, свідомості й позасвідомого. Український естетичний дискурс імпліцитно присутній у цих мовно-ментальних зв'язках, прикрашаючи розмаїті тексти культури, мистецтва, літератури характерними інтонаціями, граматичними оборотами, неперекладними ідіомами. До прикладу, російська мова Гоголя настільки українізована, що поклала початок новій літературній мові в Росії після Пушкіна, Жуковського, Карамзіна... А скільки в мові Гоголя чисто української мальовничості, соковитості, метафоричності, гумору! Це ще раз доводить, що етнонаціональний дискурс може бути розчиненим, «імплантованим» навіть в інших мовах та артефактах «чужих» культур, не кажучи вже про «свої», рідні, вітчизняні.

Естетична думка в Україні імпліцитно є властивою всьому *Lebenswelt*, «життєвому світові» українців, виявляючись в гарно оздоблених, мальовничих, справді «живописних» формах їх праці і побуту, дозвілля і спілкування. Звідси й відомий на весь світ український декоративізм – від писанок і вишиванок до народної іконографії й феноменології української етнокультури – її виявлень у всіх формах етнонаціонального існування, в екзистенціалах «Дому-Поля-Храму», в мові, мистецтві, літературі.

Мабуть, цей універсалізм, панестетизм та водночас імпліцитність українського естезису й естетичної думки генетично закладений вже у самій «при-роді», ландшафтних особливостях геокультурного буття українців. Багата українська природа з її знаними чорноземами і численними водними артеріями, Карпатські гори і Чорне море, поліські ліси і таврійські степи, полтавсько-черкаські яри і закарпатські полонини народили особливу «метафізику краю» (Фосильйон), власне ту «живописну Україну», яку так палко любив і оспівував Тарас Шевченко.

До естетичної краси спільноукраїнської Землі і Неба додаються неповторні регіональні пейзажі субетнічних місцевостей. Українські поліщуки і подоляни, гуцули і лемки, слобожанці і кримчани, галичани і русини, потомки полтавських, чернігівських, черкаських, запорозьких, чорноморських і дунайських козаків у своїй творчості естетично втілили прекрасні образи своїх рідних місць, що у національній «соборності» дійсно складають різнобарвний букет, багатокольоровий віночок «естетики регіонів». Наприклад, всім добре відома довженківська естетика «зачарованої Десни», пов'язана з метафізикою дивовижності Чернігово-Сіверського краю. Кожен регіон України має свою «імпліцитну естетику», що адекватно

відтворюється в субетнічних особливостях етнокультури, духовно-чуттєвого світовідчуття, у мові, переживанні краси, естетичній думці.

ВИСНОВОК. Відтак, «імпліцитність» українського естетичного дискурсу, пов'язана з його панестетизмом, психологізмом, антропоцентризмом і арт-критицизмом, обумовлює присутність «філософії краси» і «філософії мистецтва» в усіх сферах соціального буття й етнонаціональної свідомості, способі життя і формах культури. Естетична рефлексія так чи так супроводжує творчі акти діяльності й пізнання, поводження та комунікацій. Тому в історії української естетичної думки джерелами відповідного дискурсу стають міфологія і фольклор; пам'ятки архітектури, мистецтва і літератури; філософські, релігійні та риторичні тексти; гомілетика, поетика, літературно-художня критика.

Звичайно, як і в історії світової естетичної думки, в українській теоретичній естетиці є свій «донауковий» і власне «науковий» періоди. Перший пов'язаний із становленням естетичного рефлексування у формах «практичної» естетики і має імпліцитну «вбудованість» в етнонаціональний естезис, багатоманітну естетосферу суспільства (від киеворуської до барокової доби в історії України). Другий, «науковий», період набрав академічних форм в українських університетах ХІХ – ХХ ст., корелюючи з розвитком української філософії, мистецтва, літературно-художньої критики. Але як би не різнилися періоди і текстуальні форми естетичного дискурсу, всі вони є взаємопов'язаними ланками єдиного інтелектуально-духовного і культурного процесу, який так чи так відзначався особливими етнонаціональними і теоретико-змістовими ознаками, розкритими у цій книзі.

А саме, українська естетика – це естетика святовідношення і панестетизму, людиноцентризму і конкордизму, тонкого психологізму й іманентного арт-критицизму. Відтак, українська «філософія краси» і «філософія мистецтва» органічно розчинені у текстах етнонаціональної культури, породжуючи неповторні форми естетичного дискурсу і мистецтва, всієї естето- і відеосфери України.

Список літератури

1. Бондаревська І. А. Парадоксальність естетичного в українській культурі XVII – XVIII ст. / І.А. Бондаревська – К. : Вид. ПАРАПАН, 2005. – 308 с.
2. Гончаренко Н.В. Эстетическая мысль народов России: Украина / Н.В. Гончаренко // История эстетической мысли : в 6 т. – М. : Искусство, 1987. – Т.4.
3. Иваньо И. Очерк развития эстетической мысли Украины / И. В. Иваньо. – М. : Искусство, 1981. – 423 с.
4. Левчук Л. Українська естетика: традиції та сучасний стан : монографія / Л. Левчук. – Черкаси : МАКЛАУТ, 2011. – 340 с.
5. Личковах В. Некласична естетика в культурному просторі XX – поч. XXI століть / В. Личковах. – К. : НАККіМ, 2011. – 224 с.
6. Личковах В. Філософія етнокультури: Теоретико-методологічні та естетичні аспекти історії української культури / В. Личковах. – К.: ПАРАПАН, 2011. – 196 с.
7. Орлова Т.І. Естетика синтезу: категорії, універсалії, парадигми. – К. : Абрис, 2002. – 160 с.
8. Матеріали I Всеукраїнських Кулішевих читань з філософії етнокультури / за ред. проф.. В.А. Личковаха. – Чернігів, 2009. – (Вісник ЧНПУ: Серія «Філософські науки», вип.66).
9. Матеріали II Всеукраїнських Кулішевих читань з філософії етнокультури / за ред. проф.. В.А. Личковаха. – Чернігів, 2010. – (Вісник ЧНПУ: Серія «Філософські науки», вип.75).
10. Матеріали III Всеукраїнських Кулішевих читань з філософії етнокультури / за ред. проф.. В.А. Личковаха. – Чернігів, 2011. – (Вісник ЧНПУ: Серія «Філософські науки», вип.95).

Личковах В.А. Методологические проблемы определения особенностей украинской эстетической мысли / В.А. Личковах // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия: Философия. Культурология. Политология. Социология. – 2014. – Т. 27 (66), – № 1. – С. 306-315.

На основе авторской концепции истории украинской эстетической мысли определяются методологические принципы и подходы к пониманию особенностей отечественного дискурса «философии красоты» и «философии искусства». Эстетика как онтология чувственности и феноменология выразительных форм преломляется через призму этнонационального мироотношения, культуры, художественных практик и арт-критики.

Ключевые слова: украинская эстетическая мысль, эстетический дискурс, методология историко-эстетического исследования, мироотношение как святоотношение, панестетизм, антропоцентризм, психологизм, имплицитность, арт-критицизм, эстетосфера.

Lichkovah V.A. Methodological Problems of Determination of Specific Features of Ukrainian Esthetic Thought / V.A.Lichkovah // Scientific Notes of Taurida National V. I. Vernadsky University. – Series: Philosophy. Culturology. Political science. Sociology. – 2014. – Vol. 27 (66), – No 1. – P. 306-315.

Methodological principles and approaches to understanding specific features of the domestic discourse “philosophy of beauty” and “philosophy of art” are determined on the basis of the author’s concept of the history of Ukrainian esthetic thought. Esthetics as anthology of sensuality and phenomenology of expressive forms, is interpreted through the light of ethno-national world perception, culture, artistic practices and art-criticism.

Key words: Ukrainian esthetic thought, esthetic discourse, methodology of historical and esthetic research, world perception as patristic perception, panestheism, anthropocentrism, psychological analysis, implicit analysis, art-criticism, esthetic sphere.